

הַלְבוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב

יש בכללן שתיים עשרה מצוות שיש מצוות עשה, ויש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) לשבת בראשון שלפסח; (ב) שלא לעשות בו מלאכה; (ג) לשבת בשביעי שלפסח; (ד) שלא לעשות בו מלאכה; (ה) לשבת ביום חג השבועות; (ו) שלא לעשות בו מלאכה; (ז) לשבת בראש השנה; (ח) שלא לעשות בו מלאכה; (ט) לשבת בראשון שלחג הסוכות; (י) שלא לעשות בו מלאכה; (יא) לשבת בשמיני שלחג; (יב) שלא לעשות בו מלאכה. ובאור שביתת ימים אלו בפרקים אלו.

הַלְבוֹת שְׁבִיתַת יוֹם טוֹב פֶּרֶק א

א. ששת הימים האלו שאסרן הכתוב בעשית מלאכה שהן ראשון ושביעי שלפסח, וראשון ושמיני שלחג הסוכות, וביום חג השבועות, ובאחד לחדש השביעי הן הנקראין ימים טובים. ושביתת כלן שונה, שהן אסורין בכל מלאכת עבודה, חוץ ממלאכה שהיא לצורך אכילה, שנאמר "אף אשר יאכל לכל-נפש . . ." (שמות יב, טז).

ב. כל השבות ממלאכת עבודה באחד מהן, הרי קיים מצות עשה, שהרי נאמר בהן "שבתון" (ויקרא כג, כד; ויקרא כג, טז), כלומר שבת. וכל העושה באחד מהן מלאכה שאינה לצורך אכילה, כגון שבת או הרס או ארג וכיוצא באלו הרי בטל מצות עשה; ועבר על לא תעשה, שנאמר "כל-מלאכת עבודה, לא תעשו" (ויקרא כג, ז; ויקרא כג, ח; ויקרא כג, כא; ויקרא כג, כה; ויקרא כג, לה; ויקרא כג, לו; ועוד), "כל-מלאכה, לא-יעשה בהם" (שמות יב, טז). ואם עשה בעדים והתראה, לוקה מן התורה.

ג. העושה אבות מלאכות הרבה ביום טוב בהתראה אחת, כגון שזרע ובנה וסתר וארג בהתראה אחת אינו לוקה אלא אחת: חלוק מלאכות לשבת, ואין חלוק מלאכות ליום טוב.

ד. כל מלאכה שחייבין עליה בשבת אם עשה אותה ביום טוב, שלא לצורך אכילה לוקה, חוץ מההוצאה מרשות לרשות וההבערה: שמתוך שהתרה הוצאה ביום טוב לצורך אכילה, התרה שלא לצורך אכילה; לפיכך מתר ביום טוב להוציא קטן או ספר תורה או מפתח וכיוצא באלו, מרשות לרשות.

ה. וכן מתר להבעיר, אף על פי שאינו לצורך אכילה. ושאר מלאכות כל שיש בו צורך אכילה מתר, כגון שחיטה ואפיה ולישה וכיוצא בהן; וכל שאין בהן צורך אכילה אסור, כגון אריגה וכתיבה ובנין וכיוצא בהן.

ו. כל מלאכה שאפשר לה לעשות מערב יום טוב, ולא יהיה בה הפסד ולא חסרון אם נעשת מבערב אסרו חכמים לעשות אותה ביום טוב, אף על פי שהיא לצורך אכילה. ולמה אסרו דבר זה גזרה שמא יניח אדם מלאכות שאפשר לעשותן מבערב ליום טוב, ונמצא יום טוב כלו הולך בעשית אותן מלאכות, וימנע משמחת יום טוב, ולא יהיה לו פנאי לאכל ולשתות.

ז. ומזה הטעם עצמו, לא אסרו ההוצאה ביום טוב, ואף על פי שכל הוצאה, היא מלאכה שאפשר לעשותה מערב יום טוב.

וְלָמָּה לֹא אֶסְרוּהָ כְּדֵי לְהִרְבוֹת בְּשִׂמְחַת יוֹם טוֹב, וַיּוֹלִיד וַיָּבִיא כָּל מֵה שִׁירְצָה וַיִּשְׁלִים חֲפָצָיו, וְלֹא יִהְיֶה כָּמִי שִׁידִיו אֶסְרוֹת. אֲבָל שָׁאֵר מְלָאכוֹת שֶׁאִפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מִבְּעָרֵב הוֹאִיל וַיֵּשׁ בָּהֶן עֶסֶק, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב.

ח. פִּיצָד: אֵין קוֹצְרִין, וְלֹא דָשִׁין, וְלֹא זוֹרִין, וְלֹא בּוֹרְרִין, וְלֹא טוֹחֲנִין אֶת הַחֲטִים, וְלֹא מְרַקְדִין בְּיוֹם טוֹב שֶׁכָּל אֱלוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהֶם, אִפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מִבְּעָרֵב וְאֵין בָּכֶן הַפֶּסֶד וְלֹא חֲסָרוֹן.

ט. אֲבָל לָשִׁין, וְאוֹפִין, וְשׁוֹחֲטִין, וּמִבְשָׁלִין בְּיוֹם טוֹב שֶׁאִם עָשָׂה אֱלוֹ מִבְּעָרֵב, יֵשׁ בָּכֶן הַפֶּסֶד אוֹ חֲסָרוֹן: שֶׁאֵין לֶחֶם חֵם אוֹ תִבְשִׁיל שֶׁבִשָּׁל הַיּוֹם, כְּלָחֵם שֶׁנֶּאֱפָה מֵאֵמֶשׁ וְכִתְבִשִׁיל שֶׁנִּתְבַּשָּׁל מֵאֵמֶשׁ; וְלֹא בָשָׂר שֶׁנִּשְׁחַט הַיּוֹם, כִּבְשָׂר שֶׁנִּשְׁחַט מֵאֵמֶשׁ. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּאֱלוֹ. וְכֵן מִכְשִׁירֵי אֲכָל נֶפֶשׁ שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן חֲסָרוֹן אִם נַעֲשׂוּ מִבְּעָרֵב עוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב, כְּגוֹן שְׁחִיקַת תִּבְלִין וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן.

י. אֵין אוֹפִין וּמִבְשָׁלִין בְּיוֹם טוֹב, מֵה שִׁיאֲכָל בַּחֲל; וְלֹא הִתְרָה מְלָאכָה שֶׁהִיא לְצָרָךְ אֲכִילָה, אֲלֹא כְּדֵי לְהִנּוֹת בָּהּ בְּיוֹם טוֹב. עָשָׂה כְּדֵי לֶאֱכָל בְּיוֹם טוֹב, וְהוֹתִיר מִתֵּר לֶאֱכָל הַמוֹתֵר בַּחֲל.

יא. מִמְלָאָה אֲשֶׁה קִדְרָה בָשָׂר, אָף עַל פִּי שֶׁאֵינָה צְרִיכָה אֲלֹא לְחִתְכָּה אַחַת. וּמִמְלָא נַחְתוּם חֲבִית שְׁלָמִים, אָף עַל פִּי שֶׁאֵינּוּ צָרִיךְ אֲלֹא לְקִתוֹן אֶחָד. וּמִמְלָאָה אֲשֶׁה תִּנּוּר פֶּת, אָף עַל פִּי שֶׁאֵינָה צְרִיכָה אֲלֹא לְכַפֵּר אֶחָד שֶׁבְּזִמָּן שֶׁהִפֶּת מְרַבָּה, הִיא נֶאֱפִית יָפָה. וּמוֹלֵחַ אָדָם כְּמָה חֲתָכוֹת בְּבֵת אַחַת, אָף עַל פִּי שֶׁאֵינּוּ צָרִיךְ אֲלֹא לְחִתְכָּה אַחַת. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יב. הַמִּבְשָׁל אוֹ הָאוֹפֶה בְּיוֹם טוֹב כְּדֵי לֶאֱכָל בּוֹ בְּיוֹם, אוֹ שֶׁזִּמָּן אוֹרְחִים וְלֹא בָאוּ, וְנִשְׁאָר הַתִּבְשִׁיל וְהִפֶּת הָרִי זֶה מִתֵּר לֶאֱכָלוֹ לְמַחֵר בֵּין בַּחֲל בֵּין בַּשֶּׁבֶת, וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יַעֲרִים. וְאִם הָעָרִים הָרִי זֶה אֶסוּר, וְאִפְלוּ בַּשֶּׁבֶת שֶׁאַחֵר יוֹם טוֹב: מִפְּנֵי שֶׁהִחְמִירוֹ בַּמַּעֲרִים, יוֹתֵר מִן הַיִּמְזִיד.

יג. מִי שֶׁהִיתָה לוֹ בַּהֲמָה מִסְכָּנֶת לֹא יִשְׁחַט אוֹתָהּ בְּיוֹם טוֹב, אֲלֹא אִם כֵּן יוֹדֵעַ שֶׁיִּכּוֹל לֶאֱכָל מִמֶּנָּה כְּזִית צְלִי מִבְּעוֹד יוֹם, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁחַט בְּיוֹם טוֹב, מֵה שִׁיאֲכָל בַּחֲל. וְכֵן כָּל כִּיּוֹצֵא בָּזֶה.

יד. אֵין אוֹפִין וּמִבְשָׁלִין בְּיוֹם טוֹב, כְּדֵי לְהֶאֱכִיל גּוֹיִים אוֹ כְּלָבִים: שֶׁנֶּאֱמָר "הוּא לְבָדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם" (שְׁמוֹת יב, טז) "לָכֶם", וְלֹא לְגּוֹיִים; "לָכֶם", וְלֹא לְבַהֲמָה. לְפִיכָךְ מְזַמְּנִין אֶת הַגּוֹי, בַּשֶּׁבֶת; וְאֵין מְזַמְּנִין אוֹתוֹ, בְּיוֹם טוֹב גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יִרְבֶּה בַּשֶּׁבִּילוֹ. אֲבָל אִם בָּא הַגּוֹי מֵאֱלִיוֹ אוֹכֵל עִמָּהֶן מֵה שֶׁהֵן אוֹכְלִין, שֶׁכֶּבֶר הַכִּינוּהוּ.

טו. בַּהֲמָה שֶׁחֲצִיָּה שְׁלֵגוּי וְחֲצִיָּה שְׁלִישְׁרָאֵל מִתֵּר לְשַׁחֲטָהּ בְּיוֹם טוֹב, שֶׁאֵי אִפְשָׁר לֶאֱכָל מִמֶּנָּה כְּזִית בָּשָׂר בְּלֹא שְׁחִיטָה; אֲבָל עִיסָה שֶׁחֲצִיָּה לְגּוֹי וְחֲצִיָּה לְיִשְׂרָאֵל אֶסוּר לְאִפּוֹת אוֹתָהּ, מִפְּנֵי שֶׁיִּכּוֹל לְחַלֵּק הַבָּצֵק. בְּנֵי הַחֲחִיל שֶׁנִּתְּנוּ קֶמַח לְיִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם פֶּת בְּיוֹם טוֹב אִם כְּשֶׁנּוֹתְנִין פֶּת לְתִינוּק אֵין מְקַפִּידִין, מִתֵּר לְאִפּוֹתוֹ לֶהֱן בְּיוֹם טוֹב: שֶׁכָּל פֶּת וּפֶת רְאוּיָה לְתִינוּק. עִיסַת הַכְּלָבִים בְּזִמָּן שֶׁהָרוּעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה, נֶאֱפִית בְּיוֹם טוֹב.

טז. הַמִּבְשָׁל בְּיוֹם טוֹב לְגּוֹיִים אוֹ לְבַהֲמָה אוֹ לְהִנִּיחַ לַחֲל, אֵינּוּ

לוֹקָה שְׁאֵלוּ בָּאוּ לוֹ אוֹרְחִים, הִיָּה אוֹתוֹ תִּבְשִׁיל רְאוּי לָהֶן. עָשָׂה לִנְפָשׁוֹ וְהוֹתִיר, מִתֵּר לְהַאֲכִיל מִמֶּנּוּ לַגּוֹיִים וּלְבִהְמָה.

יז. רְחִיצָה וְסִיכָה הָרִי הֵן בְּכָלֵל אֲכִילָה וְשִׁתִּיָּה, וְעוֹשִׂין אוֹתָן בְּיוֹם טוֹב: שֶׁנֶּאֱמַר "אֲשֶׁר יֹאכַל לְכָל-נֶפֶשׁ" (שְׁמוֹת יב, טז), לְכָל שְׂבַעֲרֵךְ הַגּוֹף. לְפִיכֶךְ מִחֲמִין חֲמִין בְּיוֹם טוֹב, וְרוֹחֵץ בֵּהֶן פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו; אֲבָל כָּל גּוֹפּוֹ, אֲסוּר מִשּׁוּם גְּזֵרַת מֶרְחֵץ. וְחֲמִין שֶׁהוֹחֲמוֹ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, רוֹחֵץ בֵּהֶן כָּל גּוֹפּוֹ בְּיוֹם טוֹב שֶׁלֹּא גָזְרוּ עַל דָּבָר זֶה, אֲלֹא בַשַּׁבָּת בִּלְבָד.

יח. כָּל שְׁאֲסוּר בַּשַּׁבָּת בֵּין מִשּׁוּם שֶׁהוּא דוֹמָה לְמִלְאכָה אוֹ מִבִּיא לְיָדֵי מִלְאכָה, בֵּין מִשּׁוּם שֶׁבַת הָרִי זֶה אֲסוּר בְּיוֹם טוֹב, אֲלֹא אִם כֵּן הִיָּה בּוֹ צָרֵךְ אֲכִילָה וְכִיּוּצָא בֵּהּ, אוֹ דְּבָרִים שֶׁהֵם מִתְּרִים בְּיוֹם טוֹב, כִּמּוֹ שִׁיתְּבָאָר בְּהִלְכוֹת אֱלוֹ. וְכָל שְׁאֲסוּר לְטַלְטֵלוֹ בַּשַּׁבָּת, אֲסוּר לְטַלְטֵלוֹ בְּיוֹם טוֹב, אֲלֹא לְצָרֵךְ אֲכִילָה, וְכִיּוּצָא בֵּהּ. וְכָל שְׂמִתֵּר בַּשַּׁבָּת, מִתֵּר בְּיוֹם טוֹב. וַיֵּשׁ בְּיוֹם טוֹב מִה שְׂאִין בַּשַּׁבָּת, אֲסוּר מְקַצֶּה שֶׁהַמְּקַצֶּה אֲסוּר בְּיוֹם טוֹב, וּמִתֵּר בַּשַּׁבָּת: מִפְּנֵי שִׁיּוֹם טוֹב קָל מִשַּׁבָּת, אֲסוּרוֹ בּוֹ הַמְּקַצֶּה שְׂמָא יָבוֹאוּ לְזַלְזֵל בּוֹ.

יט. כִּיצַד: תְּרַנְגְּלַת הָעוֹמֶדֶת לְגַדֵּל בִּיצִים, וְשׁוּר הָעוֹמֵד לְחִרִישָׁה, וְיוֹנֵי שׁוֹבֵךְ, וּפְרוֹת הָעוֹמְדִין לְסַחֲוֶרָה כָּל אֱלוֹ וְכִיּוּצָא בֵּהֶן מְקַצֶּה הֵן, וְאֲסוּר לֶאֱכֹל מֵהֶן בְּיוֹם טוֹב, עַד שֶׁיִּכְיֶן אוֹתָם מִבְּעֶרֶב, וַיַּחֲשֹׁב עֲלֵיהֶם לֶאֱכִילָה. אֲבָל בַּשַּׁבָּת הַכֹּל מוּכָן אֲצִל שַׁבָּת, וְאֵינוֹ צָרִיךְ הֶכְנָה. וְכֵשֶׁם שֶׁהַמְּקַצֶּה אֲסוּר בְּיוֹם טוֹב, כֵּךְ הַנוֹלֵד אֲסוּר.

כ. חַל מְכִין לַשַּׁבָּת, וְחַל מְכִין לְיוֹם טוֹב; אֲבָל אֵין יוֹם טוֹב מְכִין לַשַּׁבָּת, וְלֹא שַׁבָּת מְכִינָה לְיוֹם טוֹב. לְפִיכֶךְ בִּיצָה שֶׁנִּלְדָּה בְּיוֹם טוֹב שְׂאֵחֶר שַׁבָּת אֲסוּרָה, אֵף עַל פִּי שֶׁהַתְּרַנְגְּלַת עוֹמֶדֶת לֶאֱכִילָה הוּאִיל וּמֵאֲמָשׁ נִגְמְרָה הַבִּיצָה, נִמְצָא שַׁבָּת מְכִין אוֹתָהּ לְיוֹם טוֹב. וְאֲסוּרָה בְּכָל יוֹם טוֹב גְּזֵרָה, מִשּׁוּם יוֹם טוֹב שְׂאֵחֶר שַׁבָּת; וְכֵן בִּיצָה שֶׁנִּלְדָּה בְּכָל שַׁבָּת, אֲסוּרָה גְּזֵרָה, מִשּׁוּם שַׁבָּת שְׂאֵחֶר יוֹם טוֹב.

כא. וְכֵשֶׁם שְׁאֲסוּר לֶאֱכֹלָה, כֵּךְ אֲסוּר לְטַלְטֵלָה. וְאִפְלוּ נִתְעַרְבָה בְּאֵלֶף, כֵּלֶן אֲסוּרוֹת: שֶׁהָרִי לְמַחֵר, יִתְרוֹ הַכֹּל; וְכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִתִּירִין, אִפְלוּ בְּאֵלֶף אֲלָפִים אֵינוֹ בָּטֹל. הַשּׁוֹחֵט תְּרַנְגְּלַת בְּיוֹם טוֹב, וּנְמִצָּא בֵּהּ בִּיצִים גְּמוּרוֹת הָרִי אֱלוֹ מִתְּרוֹת: שְׂאִין זֶה דָּבָר מְצוּי תָּמִיד; וְדָבָר שְׂאֵינוֹ מְצוּי אֲלֹא קָרִי, לֹא גָזְרוּ בּוֹ.

כב. זֶה שְׂאֵנוֹ עוֹשִׂין בַּחוּצָה לְאֶרֶץ, כָּל יוֹם טוֹב מֵאֱלוֹ, שְׁנֵי יָמִים מִנְּהֵג הוּא; וְיוֹם טוֹב שְׁנֵי מִדְּבָרֵי סוּפְרִים הוּא, וּמִדְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בַּגְּלוּת. וְאֵין עוֹשִׂין בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי יָמִים, אֲלֹא בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה בִּלְבָד; וּבְהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ מְסַפֵּר זֶה, נִבְאָר עֵיקַר מִנְּהֵג זֶה וּמֵאִי זֶה טַעַם עוֹשִׂין רֵאשׁ הַשָּׁנָה שְׁנֵי יָמִים בְּכָל מְקוֹם.

כג. יוֹם טוֹב שְׁנֵי אֵף עַל פִּי שֶׁהוּא מִדְּבָרֵי סוּפְרִים כָּל שְׁאֲסוּר בְּרֵאשׁוֹן, אֲסוּר בַּשָּׁנִי. וְכָל הַמְּחַלֵּל יוֹם טוֹב שְׁנֵי, וְאִפְלוּ שֶׁלְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה בֵּין בְּדָבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם שַׁבָּת, בֵּין בְּמִלְאכָה, בֵּין שְׂעִיצָא חוּץ לְתַחוּם מְכִין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרִדּוֹת, אוֹ מִנְדִּין אוֹתוֹ, אִם לֹא יִהְיֶה מִן הַתְּלִמִּידִים. וְכֵשֶׁם שֶׁהָרֵאשׁוֹן אֲסוּר בְּסִפְדָּ וְתַעֲנִית וְחִיב בַּשְּׂמִחָה, כֵּךְ הַשָּׁנִי; וְאֵין בִּינֵיהֶן הַפְּרֵשׁ, אֲלֹא לְעִנְיַן הַמֵּת בִּלְבָד.

כד. כיצד: המת ביום טוב ראשון, יתעסקו בקבורתו הגויים; וביום טוב שני, יתעסקו בו ישראל, ועושין לו כל צרכיו, כגון עשית המטה ותפירת התכריכין וקציצת הבשמים וכן כל כיוצא בזה שיום טוב שני לגבי המת כחל הוא חשוב, ואפלו בשני ימים טובים שלראש השנה.

כה. שני ימים טובים אלו שלגליות שתי קדשות הן, ואינן כיום אחד; לפיכך דבר שהיה מקצה ביום טוב ראשון, או שנלד בראשון אם הכין אותו לשני, הרי זה מתר.

כו. כיצד: ביצה שנלדה בראשון, תאכל בשני; חיה ועוף שנצודו בראשון, יאכלו בשני; דבר המחר לרקק שנעקר בראשון, יאכל בשני. וכן מתר לכהל את העין ביום טוב שני, ואף על פי שאין שם חלי.

כז. במה דברים אמורים, בשני ימים טובים שלגליות; אבל שני ימים טובים שלראש השנה קדשה אחת הן וכיום אחד הן חשובים לכל אלו הדברים, אלא לענין המת בלבד. אבל ביצה שנלדה בראשון שלראש השנה, אסורה בשני; וכן כל כיוצא בזה.

כח. שבת הסמוכה ליום טוב, ונלדה ביצה באחד מהן אסורה בשני; וכן כל כיוצא בביצה. ואפלו נלדה ביום טוב שני, לא תאכל בשבת הסמוכה לו.